

GEMEENTE! WEES NOU EERLIJK TEGEN JE BURGERS

Tekst Peter Boorsma | Beeld Hollandse Hoogte

De gemeentelijke waterbeheerder van weleer is niet meer. Problemen veroorzaakt door extreme regenbuien en langere droogteperiodes zijn niet meer op te lossen door technische ingrepen alleen. Dus moet de gemeentelijk 'rioleur' uit zijn schulp komen, samenwerking zoeken, maar vooral ook: bewoners uitleggen wat wél en wat niet kan.

Inwoners van Nijmegen kijken hun ogen uit; de straat staat helemaal blank na een fikse regenbui

A

THEMA
Water & de
gemeente

Foto: Henk Braam/Hollandse Hoogte

Stedelijk waterbeheer: nog niet zo lang geleden iets voor mensen die graag in alle rust en afzondering hun werk doen. Het rioolsysteem op orde houden, daar ging het om. Ging er een pompje kapot, dan zorgde de 'rioleur' voor een nieuw pompje. Bleek de capaciteit van het riool onvoldoende, dan kwam er een grotere buis. Alles onder het motto: de overheid *ontzorgt*.

Die 'rioolbeheerder' bestaat niet meer, zegt Arnold Wielinga, adviseur integraal waterbeheer bij Royal HaskoningDHV. Of in ieder geval; die zou niet meer moeten bestaan. Bodemdaling en verstening van het oppervlak stellen het gemeentelijk waterbeheer voor enorme uitdagingen. En door klimaatverandering zijn er steeds heftigere regenbuien en steeds langere droogteperiodes. Die leiden tot problemen die niet langer met alleen technische maatregelen zijn op te vangen.

Wielinga geeft een voorbeeld van de dilemma's waarmee waterbeheerders tegenwoordig te maken krijgen. "In een stedelijk gebied lopen regelmatig dezelfde, lager gelegen huizen onder. Geen verzekeraar wil huizen verzekeren waarin het water steeds op de parketvloer staat. Dat is een probleem, maar hoe pak je dat aan? En hoeveel geld kan een gemeente of een waterschap blijven uitgeven aan wateroverlast voor slechts een paar huizen?"

De gemeente kan zulke huizen bijvoorbeeld opkopen, afbreken, een waterbergingskelder bouwen met daarop nieuwe huizen voor dezelfde bewoners. "Probleem opgelost. Maar misschien sloopt je huizen van 180.000 euro en zijn de nieuwe huizen 280.000 euro waard. Dat is voor de bewoners niet te financieren. En dan? Doe je ze dan maar 100.000 euro cadeau? En uit welk potje? Kan dat uit de rioolheffing?"

De nieuwe problemen met hemelwater en grondwater kunnen niet zonder gevolgen blijven voor de rioleur, zegt Wielinga. "Hij moet zijn kantoor uit, samenwerking zoeken met het waterschap, hij moet de bestuurder en de bewoners uitleggen wat het probleem is. Hij moet vooral ook vertellen wat wel en wat niet kan. "Misschien betreft het wel vooral een ruimtelijke-orderingsvraagstuk. Het gaat om zaken als belevingswaarde, woongenot, welzijn en >

DE NORM IS NIET MEER ZALIGMAKEND

Erik Warns, beleidsadviseur gemeentelijke watertaken in Beverwijk en kenniscoach van Rioned, zegt dat klimaatverandering leidt tot een andere manier van denken. “Voorheen dachten we in *normen*. Voldeed het rioolsysteem aan bepaalde capaciteitsnormen, dan deed je het goed. Maar de bewoner heeft daar weinig aan als na iedere hoosbui zijn huis onder water staat. Het gaat niet om de norm, maar om bedenken wat de bewoners van ons mogen verwachten.”

Warns heeft het zelf ervaren toen twee jaar geleden een moessonbui Beverwijk blank zette. “Een bui die eens in de duizend jaar voorkomt, maar wel net in 2014. Buizen zijn nooit groot genoeg om zoveel water te kunnen verwerken. Dus moet je bedenken wat het water gaat doen als het riool volloopt. Daarom moet de rioleur meepraten over de aanleg van nieuwe wegen en nieuwe wijken. Collega’s vinden het overigens vaak een uitdaging om daarmee aan de slag te gaan. Anderzijds moet een beheerder beseffen dat als een pomp kapot gaat, die niet zomaar vervangen wordt.”

Ook het Bestuursakkoord Water en de benchmark van Rioned hebben de rol van de waterbeheerder veranderd. “Door de gezamenlijke opdracht aan gemeenten en waterschappen om tot besparingen te komen, vraagt men zich nu af of het niet beter of goedkoper kan. Rioleurs moeten naar buiten en praten met bewoners, bedrijven en overheden.”

verpaupering; thema’s die veel breder zijn dan gemeentelijke watertaken of zorgplichten.”

GOUDA

Neem Gouda. Door natuurlijk inklinking van de veengrond waarop de stad is gebouwd, is de bodem in sommige delen van de oude binnenstad de afgelopen eeuwen met bijna twee meter gedaald. De middeleeuwse woningen zakken netjes mee, en het grondwaterpeil is steeds verlaagd om te voorkomen dat de huizen onderlopen. Maar het grondwater kan niet lager, want dan vallen de palen droog waarop sommige van de huizen zijn gebouwd. En die gaan dan rotten. Dat was vroeger ook al zo; met zekere regelmaat stortte er een huis in. Maar die oude huizen zijn inmiddels allemaal monumenten. Dus: laat maar instorten, is alleen al daarom geen optie meer. Bovendien zijn burgers veel mondiger geworden.

“De beheerafdeling heeft het altijd voor elkaar gekregen de binnenstad droog te houden, maar we lopen tegen de grenzen aan van wat technisch mogelijk is”, vertelt Arianne Fijan, sinds vier jaar senior beleidsmedewerker Openbare Ruimte bij de gemeente Gouda.

Om de complexe situatie het hoofd te bieden, heeft de gemeente samenwerking gezocht met het waterschap en de bewoners. Verder heeft ze de hulp ingeroepen van Rijkswaterstaat, Deltares en de TU Delft. Maar de echte oplossing voor het grondwaterprobleem is nog niet gevonden. “Of je probeert alles te fixeren, of je daalt mee met de bodem. Probleem is dat herstel van de fundering per huis wel 70.000 euro kan kosten. We kijken nu of er door innovatie goedkopere oplossingen gevonden kunnen worden.”

POLITIEKE KEUZES

Stedelijk waterbeheer wordt hoe dan ook steeds meer een maatschappelijk vraagstuk. En daarmee zal het steeds vaker op de lokale, politieke agenda komen.

En misschien wordt de taak van de technische ‘rioleur’ niet eens zo heel veel anders dan we gewend waren. Dieter de Vroomen, adviseur bij Balance, denk in elk geval van niet.

De ‘rioleur’ is immers niet degene die keuzes maakt. Er is een onderscheid tussen de rol van de beheerder en die van de eigenaar, zegt De Vroomen. De eigenaar – de gemeenteraad – moet de besluiten nemen.

“Bijvoorbeeld in de case van paalrot in Gouda kan de beheerder geen keuze maken. Dat moet op politiek niveau gebeuren. De beheerder moet ermee leren leven dat een andere optie gekozen kan worden dan hij voordraagt. De wethouder kan wel vragen om alternatieven. Misschien komt de beheerder dan wel met heel creatieve oplossingen, bijvoorbeeld midden in de straat een damwand slaan. De gemeenteraad vindt het vaak plezierig om meerdere opties te hebben.”

‘Vermaatschappelijking van het waterbeheer’ is volgens De Vroomen positief: er wordt meer beheerd in de geest van het besluit; doel is niet langer ‘water op peil’, maar ‘prettig wonen’. “De keerzijde is dat de besluitvorming diffuser wordt.”

Volgens Rioned-directeur Hugo Gastkemper is de 'vermaatschappelijking' van het stedelijk waterbeheer al lang gaande. Water en de inrichting van de openbare ruimte hebben steeds meer raakvlakken. Nieuw is wel het expliciet omgaan met risico's; men maakt duidelijk welke afwegingen de beheerder maakt.

Ambtenaren worstelen weleens met de omgang met de samenleving, constateert Gastkemper. Want de bewoners willen een oplossing en dat kan niet altijd, zie het probleem van de bodemdalingen. "De vraag is dan: wat doe je collectief en wat doet de bewoner? Als het dak van een woning lekt, is duidelijk dat en bewoner dat zelf moet oplossen, maar veel mensen weten niet dat ook het onderste vlak van een woning waterdicht moet zijn. Die bellen de gemeente als er water in de kelder staat."

Wielinga wil graag een stap verder gaan in de risico-benadering. Het is in zijn ogen "te gek voor woorden" als een risicoafweging, zoals nu vaak het geval is, uitsluitend vanuit de watertechniek wordt gemaakt, terwijl het hier gaat om het welzijn van bewoners en de leefbaarheid van wijken. Het zijn items die de beleidsvelden overstijgen en daarmee is het in zijn ogen een bestuurlijk thema. "Neem de paalrot als gevolg van de lage grondwaterstanden. Dat probleem kun je toch moeilijk volledig de bewoners in de schoenen schuiven?"

KLIMAATADAPTIEVER

Terug naar de medewerkers van gemeenten. Wat betekent deze verandering voor hen persoonlijk? Volgens Harold Soffner hebben de veranderingen vooral consequenties voor de beleidsmedewerker. Soffner is zelf beleidsmedewerker Riolering en Waterhuishouding van de gemeente Bernheze.

Hij ziet dat de meeste gemeenten inmiddels beseffen dat het waterbeheer 'klimaatadaptatiever' moet. "Gemeenten moeten niet alleen doelmatig en efficiënt beheren, maar ook bewustwording creëren bij burgers, bedrijven en overheid. Daarmee verandert de rol van beleidsmedewerker enorm: je moet scenario's uitwerken voor het bestuur, aansluiten bij de bestuursagenda en dat weer vertalen naar maatregelen. Het vak verandert van *technisch excellent* naar *maatschappelijk betrokken*."

Het technische systeem wordt overigens nog steeds beheerd door de beheerders, aldus Soffner. "Maar waar technici altijd streven naar een optimale oplossing, kijk ik eerder of er andere opties zijn waarbij alle stakeholders hun steentje bijdragen. We hebben de mensen eigenlijk altijd volledig *ontzorgd*, of het nu gaat om hemelwater, afvalwater of veiligheid. Dat moet anders. We moeten samenwerken en leren leven met water."

"Stedelijk waterbeheer is in essentie politiek bedrijven en dat is een hartstikke goede ontwikkeling", oordeelt Gastkemper (Rioned). "Je kunt in je vak wegduiken of je ziet het als een kans om je te bewijzen. Maar zodra het in politiek vaarwater komt, wordt het per definitie een beetje rommelig, een beetje *schmutzig*. Technici hebben er moeite mee te accepteren dat in de politiek de kortste afstand tussen twee punten zelden een rechte lijn is." |

Foto: Taco van der Eb / Hollandse Hoogte

HOE ZIEN GEMEENTEN HET?

Hoe kijken gemeenten aan tegen klimaatverandering? Wat zijn de gevolgen voor het waterbeheer? Dat blijkt onder andere uit de 'Gemeentelijke Barometer Fysieke Leefomgeving', een initiatief van Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Royal HaskoningDHV. Vorig jaar verscheen de derde editie van deze uitgave. Enkele conclusies:

- 84 procent van de gemeenten noemt 'wateroverlast door heftige regenval' als meest urgente klimaatprobleem.
- 74 procent heeft verminderen van de overlast door intensieve regenval als klimaatadaptatiedoel.
- 43 procent gaat inwoners en ondernemers actief stimuleren om klimaatadaptatiedoelen te halen.
- 62 procent vindt het acceptabel als er een aantal keer per jaar water op de straat staat (tegen nog maar 18 procent in 2014).
- 45 procent vindt schade door hemelwater onacceptabel (tegen 53 procent in 2014).

De complete tekst van de Barometer is te downloaden via de website.

www.royalhaskoningdhv.com